

Výroční světová zpráva o ekonomických a strategických systémech

Thierry de Montbrial, Pierre Jacquet a kolektiv: RAMSES 98. Rapport Annuel Mondial sur le Systeme Economique et les Stratégies. Vydavatelství Dunod, Paris 1997, 395 stran.

Francouzský ústav mezinárodních vztahů vydal opět jako každý rok rozsáhlou ročenku RAMSES. Jde o sborník statí, který je výsledkem práce početného týmu autorů, kteří jsou buď pracovníky, nebo spolupracovníky tohoto ústavu.

Důležité myšlenky celé publikace jsou obsaženy v úvodní kapitole, kterou pod názvem *Perspektivy* napsal v červenci 1997 Thierry de Montbrial. Začíná kritickým pohledem na tzv. Pax americana, za jehož základ označuje odhodlání USA „dobýt trhy na celé planetě“. Spojeným státům vytýká, že se chovají jako vítěz studené války, který chce upevňovat svou vedoucí pozici ve všech rozhodujících oblastech – v ekonomice, v politice i ve vojensktví. Autor připomíná i denverský summit nejvyspělejších zemí, na němž prezident Clinton poučoval své partnery, a dochází k závěru, že Spojené státy svou klíčovou roli v mezinárodních vztazích zneužívají k unilateralismu, k ignorování mezinárodního práva a k brutálnímu postupu (jako příklad uvádí kategorický požadavek na odchod Butrouse-Ghálího z funkce generálního tajemníka OSN), nežádka i k zastrašování a k diktátu. Tento kritický náhled však autor končí přesvědčením, že „žádný Pax americana nemůže vydržet dlouho, pokud nebude založen na jasné, spravedlivé a vyvážené dohodě mezi všemi členy mezinárodního společenství“.

Další problém, jemuž se Th. de Montbrial věnuje, je problém vnitřního pnutí v řadě států (uvádí zejména Kanadu, Belgii a Indii). Při rozboru vztahu k Asii se zaměřuje především na Čínu a na Japonsko. Zdůrazňuje, že Západ nemá důvod obávat se Číny a že by měl přestat usilovat o obrácení Číny na správnou víru a nevnučovat jí vlastní standardy politického života. Vyzývá Západ k tomu, aby s Čínou uzavřel a naplňoval strategické partnerství a aby tolik netrval na otázce lidských práv. Pokud jde o Japonsko, pak především zdůrazňuje „úžasnou přizpůsobivost této země, kde pravidelně dochází k zemětřesením a kde se každých dvacet let musejí obnovovat chrámy“.

Velkou pozornost věnuje autor také problematice rozšiřování NATO. Při hodnocení madridského summitu NATO dochází k závěru, že mu „Spojené státy vnutily svůj náhled – ať už se to týká počtu přizvaných zemí, nebo dělby pravomocí“. Hovoří o krizi identity dané tím, že i po skončení studené války USA nadále trvají na tom, že „Evropané musejí platiť a posláním Američanů je rozhodovat a řídit“. Proto klade dvě zásadní otázky: K čemu vlastně dnes slouží NATO s celou svou nadměrnou mašinerií? Je třeba, aby Evropa byla i nadále závislá na zárukách USA? Zdůrazňuje, že starý kontinent musí dobře zvážit, „zda nadále bude rezignovat a bude své nejvyšší zájmy svěřovat do rukou amerických kongresmanů, z nichž mnozí nikdy v Evropě nebyli a nezajímají se o nic jiného než o mínění svých voličů“. Tyto otázky nejsou dodnes zodpovězeny, a proto autor dochází k závěru, že madridské rozhodnutí vlastně bylo útekem dopředu.

Značnou pozornost věnuje Th. de Montbrial úloze Ruska. Varuje, že tváří v tvář rozšiřování NATO by Rusko mohlo usilovat nejen o upevňování strategického partnerství s Čínou, ale i o partnerství s Japonskem. Mnohé proto bude záležet na spolupráci trojúhelníku USA – Japonsko – Čína.

Samotná ročenka RAMSES 98 je rozdělena na tři základní části – politickou, ekonomickou a část věnovanou debatám. Politická část – *Logiky zmatku* – byla zpracována pod vedením Dominique Davida. První kapitola, která se jmenuje *Dynamiky regionů*, se zabývá rozbohem politických souvislostí mezinárodních vztahů.

V první podkapitole nazvané *Západní Evropa – rozporné dynamiky* se Nicole Gnesottová ve své stati nejprve zabývá problémy spojenými s rozšiřováním NATO a Evropské unie. Připomíná zde otázky, na něž ještě neznáme definitivní odpovědi: Které uchazeče vybrat a na základě jakých kritérií? Jak se vyvarovat vytváření nových dělicích čar? Jak se obě rozšiřování budou navzájem ovlivňovat? Jak vyřešit problémy spojené s Ruskem a s Tureckem? Pokud jde o rozšiřování NATO, autorka opět upozorňuje na řadu otázek. Za prvořadý označuje postoj Ruska k rozšiřování NATO a jeho možný destabilizující dopad na vztahy Rusko – NATO. Dále klade otázku, jak řešit problém několika různých bezpečnostních statutů evropských zemí, a dochází k závěru, že dnes nemůžeme vědět ani to, jak se rozšiřování promítne do vnitřního fungování Severoatlantické aliance.

Při hodnocení první vlny rozšiřování NATO N. Gnesottová vyjadřuje názor (ve Francii velmi rozšířený), že přizvané státy posílí vedoucí úlohu USA uvnitř NATO a atlantický konzervativismus. V závěru své stati pak nastiňuje tři možné scénáře dalšího vývoje. První spojuje s nastolením monopolárního evropského řádu, jehož ústředním prvkem by bylo NATO s americkým leadershipem. Druhý scénář předpokládá vytvoření rusko-amerického kondominia, třetí scénář spočívá na předpokladu geopolitické spolupráce uvnitř trojúhelníku NATO – Rusko – Evropská unie. Za nejpravděpodobnější přitom autorka označuje první scénář, neboť „USA jsou v pozici absolutní síly a dominance nad Evropou“.

Při rozboru vzájemného ovlivňování expanze NATO a rozšiřování Evropské unie autorka zdůrazňuje, že se Evropské unie ocitá pod stále silnějším tlakem Spojených států, aby urychlila procedury přijímání pobaltských zemí (aby se tím vyvážilo to, že se nedostaly do první vlny rozšiřování NATO) a Turecka (aby se zamezilo vetu této země vůči procesu rozšiřování NATO). Pro Evropskou unii by z toho však vyplynula nezbytnost podstatně změnit svá vlastní ekonomická i politická kritéria a nakonec by podle názoru N. Gnesottové mohlo dojít i k tomu, „že Spojené státy by mohly na Evropskou unii svalit odpovědnost za případný neúspěch rozšiřování NATO“.

Dále se autorka zamýšlí nad budoucností Západoevropské unie. Je přesvědčena o dvou možnostech vývoje. První z nich je úplné oddělení Evropské unie a ZEU, o něž podle jejího názoru mají zájem USA, Velká Británie a Rusko. Druhou možností je pak prosazení tzv. variabilní geometrie, v jejímž důsledku by součástí tzv. politické Evropy byla i trvalá diferenciaci mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie. K tomu pak dodává, že v obou případech se projeví důsledky přijetí tří východoevropských zemí do NATO, protože od nových členů Severoatlantické aliance neočekává, že by podpořily úsilí o vytvoření evropské obranné a bezpečnostní identity. Spíše předpokládá, že svými stanovisky budou podporovat tzv. atlantický konzervativismus.

Ve stati, která je součástí první podkapitoly, s názvem *Aliance – meze reformy* Frédéric Bozo nejprve oceňuje výsledky berlínského i madridského summitu NATO. Zároveň však dodává, že proces reformy NATO zůstal zablokovaný. Připomíná francouzsko-americkou rozepři o velitelská místa v Severoatlantické alianci a klade otázku, „zda USA skutečně byly připraveny k takové reformě NATO, která by vedla nejenom k dělbě břemena, ale i ke skutečné dělbě odpovědnosti“. Dochází k závěru, že v nejbližším období nemůžeme očekávat definitivní normalizaci vztahů mezi Francií a NATO.

Autor další stati Alain Dieckhoff pak pojednává o *krizi národních států* a rozebírá přitom především problémy v Belgii, v Kanadě a v Indii.

Druhá podkapitola je věnována *postsovětskému prostoru*. Její autorka Anita Tiraspoliskiová nejprve hovoří o historii zániku SSSR a o ambivalentnosti SNS. Ukazuje na rozdíly mezi jednotlivými nástupnickými státy a dochází k závěru, že vlastně od počátku šlo o jakési

„společenství s proměnlivou geometrií“. Zabývá se rovněž trendy ruské ekonomiky a obchodu, zbrojního vývozu a zejména citlivou otázkou Baltského moře.

Třetí podkapitola se soustřeďuje na *Severní a Jižní Ameriku*. Autor *statí o USA* – Dominique Moisi – zdůrazňuje, že jde o zemi, která „je hrdá na to, že je jedinou globální supervelmocí, a je připravena nést odpovědnosti, které z toho vyplývají“. Za jejich prvořadou prioritou označuje vytvoření nové architektury evropské bezpečnosti, přičemž klade otázku, „zda je Amerika připravena zaplatit nezbytnou cenu za dosažení tohoto cíle“. Druhou prioritou Spojených států je Asie, zejména pak její jihovýchod a stabilizace Číny. Přitom Spojeným státům vytýká „jisté pokrytectví“, pramenící z rozporu mezi lekci o lidských právech a pokračujícími obchodními vztahy. Třetí prioritu USA spatřuje D. Moisi v nastolení mezinárodního ekonomického systému a čtvrtou v boji proti mezinárodnímu organizovanému zločinu. V závěru své stati se D. Moisi zamýšlí i nad vnitřními problémy USA.

Druhá kapitola první části je nazvaná *Oblasti jako svědkové vývoje*. Autor její první podkapitoly Francois Gaulme pojednává o problematice politických a sociálních otřesů v *Africe* a zamýšlí se nad jejich možným dopadem na mezinárodní vztahy. Autor druhé podkapitoly Charles Urjewicz se věnuje problematice celé *kavkazské oblasti*. Nejobsáhlejší je pak třetí podkapitola nazvaná prostě *Balkán*. Autoři jednotlivých statí se zabývají problematikou Bosny (Hans Stark), albánskou otázkou (Sophia Clément) a řecko-tureckými vztahy (Sophia Clément).

Třetí kapitola politické části má název *Zásahy v období po studené válce*. Její autor Philippe Moreau Defarges zdůrazňuje, že po skončení antagonismu mezi Východem a Západem se problematika zásahů zbavila blokové deformace. První podkapitola pak pojednává o nejdůležitějších parametrech zásahů v *postkonfrontačním období*. Uvádí, že v podmínkách světového demokratického uspořádání jsou těmito parametry zejména rovnost svrchovaných států, nevměšování do vnitřních záležitostí a mezinárodní rámec použití ozbrojených sil. Při rozboru jugoslávských zkušeností připomíná nedodržování embarga na dodávky zbraní do válčících zemí. Uvádí, že např. Chorvatsko dostávalo zbraně z České republiky, z Polska a ze Slovenska a Bosna zase z Turecka, z Íránu, z Pákistánu a ze Saúdské Arábie.

Druhá podkapitola je věnována především *zásahům pod vlajkou OSN*. Připomíná se v ní, že základem jejich úspěchu je nadřazení společných zájmů všech mocností. Její autor P. M. Defarges zdůrazňuje, že právě záruky ze strany OSN byly základním předpokladem, aby vůbec mohlo dojít k zásahům v Kuvajtu v roce 1990, ve Rwandě v roce 1994 a na Haiti v témže roce. Dále uvádí, že záštita OSN je nezbytná také v zemích, v nichž se velmoci střetávaly v době studené války. Jako příklady uvádí Angolu, Mosambik, Kambodžu a Somálsko.

Ve třetí podkapitole pak P. M. Defarges varuje před *riziky*, že by se intervence mohla stát pastí. V této souvislosti připomíná zejména Jugoslávii, Kuvajt, Čečensko, Rwandu a Haiti.

Druhá hlavní část ročenky RAMSES 98 – *Světová ekonomika – způsoby integrací* – pojednává o ekonomických problémech a souvislostech současného světa. Vedoucí autorského týmu této části – François Nicolas a Frédérique Sachwald – v úvodu připomínají denverský summit zemí G 7 z června 1997, na němž se hovořilo o hlavních ekonomických otázkách současného období. Přitom připomínají tři hlavní symboly současného vývoje. Prvním z nich je transformace G 7 na G 8. Za druhý symbol považují protikladnost mezi americkým modelem spočívajícím na triumfující liberální ekonomii a evropským modelem vystaveným řadě pochyb a nejistot. Autoři pojednávají o snaze Spojených států zdůrazňovat roli liberalismu a přesvědčit evropské činitele, aby se rovněž vydali touto cestou, a to zejména ve vztahu k trhu práce. Dále uvádějí oprávněné výhrady Evropanů (zejména Francouzů a zástupců Evropské komise), že stinnou stránkou tzv. amerického modelu je rychlý nárůst nerovností a zločinnosti.

Za třetí symbol současného ekonomického vývoje autoři označují hospodářské partnerství s africkými zeměmi. Zdůrazňují, že nejde o zvyšování hospodářské pomoci africkým zemím, ale o poskytnutí podpory jejich ekonomickému rozvoji, tedy o zásadu „trade not aid“. To znamená rozšířit přístup na trhy vyspělých zemí a dále pak odpisy dluhů nejchudších afrických zemí. Autoři uvádějí, že Západoevropané připomněli Američanům, že pomoc ze strany Evropské unie dosáhla v tomto směru 23 mld. \$, což je dvojnásobek americké pomoci.

Ekonomická část ročenky je rozdělena do čtyř kapitol. První z nich nazvaná *Současný stav mezinárodní ekonomiky* přináší přehled hlavních tendencí a rysů světové ekonomiky. Zabývá se především problematikou nezaměstnanosti v Evropě, jejíž další nárůst by mohl zpochybnit věrohodnost celého projektu evropské konstrukce. Dále se podrobněji zabývá hodnocením ekonomických modelů jednotlivých států a posuzováním jejich schopností zachytit globalizační trendy. Přitom se zaměřuje především na hodnocení připravenosti hlavních ekonomických činitelů k tomu, aby usnadnily zapojení té které země do globalizačního procesu.

Druhá kapitola ekonomické části, která má titul *Země východní Evropy – otevřenost k přistoupení*, se soustřeďuje na východní rozšiřování Evropské unie. Oceňuje, že v období od roku 1990 se země střední a východní Evropy rychle zapojily do velkého evropského hospodářského prostoru, a to prostřednictvím rostoucí výměny s Evropskou unií. Zdůrazňuje, že intenzita výměn řady těchto zemí s jejich partnery z Evropské unie a úsilí o dosažení standardů tržních ekonomik jsou základními milníky jejich cesty do Evropské unie.

Třetí kapitola s názvem *Internacionalizace francouzských podniků* pojednává o tom, jak strategie francouzských podniků přispěla k urychlení internacionalizace celé francouzské ekonomiky. Ukazuje, jak v průběhu 80. let dokázaly francouzské podniky dohnat nemalou ztrátu v oblasti internacionalizace a stát se jedněmi z nejinternationalizovanějších a nejvýspělejších v celé Evropě. Nejprve se zaměřily na evropské trhy a na přelomu 80. a 90. let se pak soustředily na podniky z oblasti jihovýchodní Asie.

Čtvrtá kapitola nazvaná *Konec rozvojové pomoci?* je věnována hospodářské pomoci rozvojovým zemím. Zamýšlí se nad různými způsoby této pomoci a hledá odpovědi na otázky její účinnosti a užitečnosti. Zdůrazňuje nezbytnost pokročit směrem k pevnějšímu partnerství mezi veřejnými a soukromými aktéry pomoci rozvojovým zemím.

Třetí část ročenky RAMSES 98 má název *Debaty*. Jean-Claude Chesnais v její první kapitole nazvané *Globalizace a migrace* pojednává o problematice migrace obyvatelstva ve světovém měřítku a o jejich možných dopadech na mezinárodní společenství. Ve druhé kapitole – *Reforma systému zdravotní péče* – se Stéphane Jacobzone zabývá především nerovnoměrností ve výdajích vyspělých států na zdravotní péči, zvažováním, zda je výhodnější státní řízení, anebo privatizace zdravotní péče, a otázkami regulace této péče. Třetí kapitola má pak název *Veřejné výdaje a daně*. Její autoři Claude Bismut a Pierre Jacquet se zaměřují zejména na otázky veřejných výdajů, státního zadlužení, vybírání daní a přerozdělování.

Součástí ročenky RAMSES 98 je také *příloha*, která obsahuje přehledné tabulky, mapy, statistiky, historické exkurzy a analýzy, jež mohou sloužit k hlubšímu studiu všech hlavních problémů, kterými se ročenka RAMSES 98 zabývá.

Ročenka RAMSES 98 je velkým přínosem pro všechny, kdož se zabývají problematikou mezinárodních vztahů. Především proto, že představuje oblasti, které mají strategický význam z politického i ekonomického hlediska, a zároveň nastiňuje nejvýznamnější problémy a naznačuje možnosti jejich pochopení i postupného řešení. Nejde tedy o ročenku, jež by se omezovala pouze na konstatování, na přehled a jakýsi aritmetický popis situace.

Ročenka RAMSES 98 na mnoha místech vyjadřuje především francouzská stanoviska, na nichž se shodují jak pravíkoví, tak i levicovní politici a většina odborníků. Proto je také

přínosem pro ty, kdož se zajímají právě o francouzské přístupy k hlavním otázkám současné etapy vývoje mezinárodních a bezpečnostních vztahů.

Ročenka RAMSES 98 analyzuje velké množství tendencí, procesů a problémů, které jsou typické pro svět blížící se k přelomu 20. a 21. století. Není samozřejmě možné, aby jedna recenze upozornila na všechny náměty této ročenky. Každá recenze je více či méně subjektivní a odráží profesní a hodnotové zaměření autora. Své poslání může splnit v tom případě, pokud na danou ročenku upozorní další zájemce, kteří budou schopni v ní nalézt a využít řadu dalších námětů. Ročenka RAMSES 98 si zájem odborníků řady profesí (zejména politologů, ekonomů a zvláště specialistů na otázky bezpečnosti) rozhodně zaslouží.

Jan Eichler